

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI
TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“Baskının Cinsiyeti Olur mu?”
Sözcük Sayısı: 3932

Kategori: Kategori 1

Araştırma Konusu: Ayla Burçin Kahraman'ın *Onuncu Ay* adlı yapıtında baskı izleğini yansıtmada figürlerin işlevi nasıl ele alınmıştır?

Mayıs 2024

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. KARŞI CİNS KARAKTERLER ARASI BASKI.....	2
2. 1. Erkek Figürlerin Kadın Figürlere Baskısı	2
2. 2. Kadın Figürlerin Erkek Figürlere Baskısı	7
3. HEMCİNS KARATERLER ARASI BASKI	10
3. 1. Erkeğin Erkeğe Baskısı	10
3. 2. Kadının Kadına Baskısı	12
4. SONUÇ	16
KAYNAKÇA.....	18

1.GİRİŞ

Kurmaca metinler anlamsal ve yapısal unsurlar üzerine kurgulanırlar. Bunlardan yapı unsurları kendi içerisinde; anlatıcı, olay örgüsü, kişiler, uzam ve zaman gibi başlıklara ayrılır, yazarlar yaratım sürecinde bu başlıklardan yararlanarak metinlerini zenginleştirirler. Kurmaca metinlerde anlatıyı sürükleyerek olay akışını canlı tutan yapı unsurlarından biri de izleklerdir. Yazarlar eserlerinde farklı figürler yaratarak dış gerçekliği, toplumda eleştirdikleri ya da takdir ettikleri durumları okuyucuya bunlar üzerinden aktarırlar. Eserlerdeki yan düşünceler aracılığıyla da değinmek istedikleri konuyu aktarabilirler. Ayla Burçin Kahraman da *Onuncu Ay* (2022) kitabında baskı izleğini yansıtmak için farklı figürler yaratmış, öykülerde toplum içinde görülebilecek günlük hayattan durumları figürler aracılığıyla aktarmıştır. Öykülerde, ortak noktaları baskı görmek olan toplumun farklı kesimlerinden farklı durumlardaki kadınlar ve erkekler ele alınmaktadır. Yazarın kurguladığı karakterler, kullandığı anlatım teknikleri ve dil kullanımı özellikle baskı izleği çerçevesinde ortaklaşmaktadır.

Edebiyatta yapısalcı kuram dilbilimden, kültür araştırmalarına halk masallarına ve edebiyat metinlerine kısaca tüm anlatı türlerine kadar, geniş bir alanda uygulaması görülen farklı anlamlar yüklense de genel olarak yapının belirleyiciliğinden hareket eden felsefi ve toplumsal problemleri yapı kavramından hareketle açıklamaya çalışan yaklaşımın adıdır.(Tekin,2016)

İfadesinden hareketle bu tezde yapısalcı kuramın özelliklerinden yararlanılarak baskı izleğinin yansıtılmasında figürlerin işlevi üzerinde durulacaktır.

Kahraman'ın *Onuncu Ay* öykü kitabı birbirinden farklı yaş, statü ve cinsiyette olan bireylerin yaratımı ve onların sorunlarını ele alan öykülerden oluşurken bu öykülerdeki figürlerin ortak noktaları birbirlerine karşı sergiledikleri veya çevreden gördükleri baskıdır. Bu bağlamda *Onuncu Ay* adlı kitaptan baskı izleğini farklı figürler üzerinden ön plana çıkaran “Gaip”, “Onuncu Ay”, “Hem Tatlı Hem Ekşi”, “Dilsiz Uşak”, “Köse”,

“7 Nokta 1”, “Yıl Dönümü” adlı yedi öykü incelenmek üzere seçilmiştir. Tez; giriş, karşı cins karakterler arasındaki baskı, hemcins karakterler arasındaki baskı ve bunların alt başlıkları sonuç ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır. Konunun seçilmesinde öykü kitabı üzerine daha önce yapılmış bir çalışmanın bulunmaması etkili olmuştur.

2. KARŞI CİNS KARAKTERLER ARASI BASKI

2. 1. Erkek Figürlerin Kadın Figürlere Baskısı

“Bir şey üzerine güç kullanma işi.”(Türk Dil Kurumu, t.y.) olarak tanımlanan baskı sözcüğü; yaşanan aile, meslek hayatı, evlilik kurumu gibi insanlar arası birçok ilişkide ve cinsiyet rollerinde görülebilmektedir. *Onuncu Ay* yapıtında da yazarın kurguladığı kadın-erkek figürlerin birbirleri üzerinde yarattığı baskı işlenmiştir. İncelenecek ilk başlık erkek figürlerin kadın figürlere baskısıdır.

Yapıtın ilk öyküsü olan “Gaip”te erkeğin kadına baskısı yazarın yarattığı Hurinur’la kocası Necati üzerinden aktarılmaktadır. Yazar öykünün başında, Hurinur adlı karakter üzerinden onun kaybolan kocasını karakola sormaya çıktığı bir gününü, yaşadığı duyguları, evine gelen komşusuyla diyalogları ve karakterin iç monologları aracılığıyla anlatmıştır. Eşi Necati’yle aralarının çok da iyi olmadığını aktaran bu diyaloglar Hurinur’un evlilik hayatının baskı altında geçtiğini okuyucuya sezdirir. Okur öykünün başında vefalı şekilde aranan kayıp eş Necati’nin, bulunacağını ya da geri geleceğini umarken yazar kullandığı ters köşe tekniğiyle okuyucuyu şaşırtır. “Kuyunun ortasındaki boşluğa okkalı bir tükürük yollayıp, diline neşeli bir türkü doladı.”(Kahraman,2022,s.14). Metnin bu kısmında üstü kapalı da olsa geriye dönüş tekniği kullanılarak figür üzerindeki baskının figürün katil olmasına neden olduğu okuyucuya aktarılmıştır.

Öyküde üçüncü kişi, ilahi bakış açısı hâkimdir. Bu bağlamda odak figür Hurinur'un şimdiki yaşantısı, geriye dönüşle verilen geçmiş yaşantısı ve eşi Necati'yle tanışması öyküleyici anlatım biçimiyle aktarılır. Bu aktarımlar Hurinur'un içinde bulunduğu duygu durumuna ışık tutmaktadır. Hurinur eşi Necati'yle severek ve kaçarak evlenmiştir.

Göz göze geldiklerinde içi titredi Hurinur'un. Yolda yolakta önü kesildikçe yüz vermedi, babam duyarsa kemiklerini kırar diye haber saldı hatta. Ne var ki üç beş günde tatlı dile yenildi inadı.(...). Buluşmalar sıklaştı, sonunda Hurinur'un eli iğne tutmadan daha, bir gece vakti gizlice kaçtılar.(s.12)

Karı-kocanın evlilikleri okuyucuya öyküleyici anlatımla aktarılırken ilerleyen bölümlerde iç monolog ve geriye dönüşle Hurinur'un evine ilk kez geldiği an ve Necati'yle evliliklerindeki mutsuzlukları verilir. Odak figürün zihninde kocası “esmer yüzü, uzun sıksa bedeni, ince dallara benzeyen parmakları, vurunca simsiyah morartan elleri, etrafı kan çanağına dönmüş kara gözleri”(s.13) gibi olumsuzluk sıfatlarıyla aktarılır. Kara sözcüğüyle yapılan laytmotifle Hurinur'un üzerindeki baskıya vurgu yapılırken, kadının duygu durumu eşinin ölmeden önce söylediği son sözleriyle dile getirilir. “Nereden geldiysen oraya git mi demişti havadaki elini indirirken? Sobanın yanındaki maşanın üstüne mi devrilmişti Hurinur?”(s.13). Hurinur'un şimdiki anında geçmişteki sözleri hatırlayıp elinin ayağının buz kesmesi deyimiyile durumunun aktarılması onun Necatili yaşamında baskıya maruz kaldığının göstergesidir. Aynı zamanda bu anıyı hatırlayıp hala buz kesmesi yaşadığı şiddetten doğan baskının onu bugün bile etkilediğini gösterir.

Necati'yi kuyuya atmasıyla ilgili net bir bilgi verilmese de yapıttaki söylemlerden adamın öldürülmesinden sonra da Hurinur'un üstündeki baskının devam ettiği çıkarımı yapılabilir. Hurinur bu sefer de onu öldürmenin içsel çöküntüsünü yaşamıştır. Kadın figür önce evliliğinde şiddet görmüş, bunun sonucunda katil olmuş ve yaşamı boyunca

hayatındaki erkeğin etkisiyle kendi seçimi olmayan durumların sonuçlarına maruz kalmıştır. Katil olmak ve bunun olası cezalarının yaratacağı durum da kişinin üzerinde devam eden bir baskı unsurudur.

Gece yaraları üstüne çöken rüyaları geldi aklına. Derisi düğür düğür bir kurbağa kuyunun ağzına kadar tırmanmış, koca gözlerini aç aça dolunayı izliyordu. Nasıl da çıkmaya çalışmıştı. İnce dallara benzeyen parmaklarına vurarak gerisin geri kuyunun dibine yollamıştı onu Hurinur.(s.14)

Rüya tekniğiyle verilen bu bölümde de Hurinur'un kocasını öldürdükten sonra da içsel huzura eremediği görülür. Alıntıda görülen “üstüne çökmek, koca gözler, dala benzeyen parmaklar” gibi söz öbekleri figürün yaşadığı duygu durumunu yansıtır. “*Kuyunun dibine yollamak*”(s.14) sözleri de öldürmekten bile olumsuz anlamlara sahiptir çünkü eşi tarafından baskılanan kadın, onu kuyu dibine atıp bir de kuyuyu kapattırmış, yani kendisi üzerine kurulan baskıyı tersine çevirip, kuyuyu kapatma eylemiyle de bu durumu somutlamıştır.

Rüyasında gördüğü kurbağayla özdeşleştirilen, kurbağaya benzetilen Necati, parmaklarının inceliğine vurgu yapılarak kurbağa şeklinde Hurinur'un rüyasına girmiş onda içsel huzursuzluk ve baskı yaratmıştır. Karakter olarak güçlü olmasına rağmen bir yanılla hep tedirgin olarak çizilen Hurinur, kocasının ölümü üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen polis de dâhil olmak üzere karşılaştığı her insana kocasını aradığı izlenimi vermiştir. Kendisine baskı yoluyla korku dolu ve mutsuz bir hayat yaşatan eşinin ölümünden/öldürülmesinden dolayı cezalandırılmak istememiştir. Hatta Necati'yi öldürmesinden sonra bile onu ararken dışarıya karşı eşini savunur tavrını sürdürmesinde etkili olan nokta, baskıyla ezilen bir kadının katil olabileceğine kimsenin ihtimal vermeyeceğini düşünmesidir. Figür, bu şekilde yaşamı boyunca çekingen görünmüş, komşuları ve polis gibi devlet memurları tarafından “acınması gereken” bir kadın

konumunda çizilmiştir. Ancak Hurinur'un dışarıya yansıttığı kişiyle gerçek benliği farklıdır. Bunu da yıllar boyu gördüğü baskıdan dolayı kendisini korumak için geliştirmiştir.

Betimlemelerden ileri yaşta olduğu anlaşılan Hurinur'un "topukları erimiş lastik ayakkabısı, derisi lime lime olmuş cüzdanı" (s.9) maddi durumunun pek de iyi düzeyde olmadığı anlaşılabilir. Aslında bu durum da eski eşiyile ilgilidir çünkü Hurinur terzi olmak isterken eşi buna izin vermemiştir. Hemen evlendiği için meslek de edinememiş yani baskı kadının eski eşini arayan kadın kimliğinden bile çıkamamasına, eşini öldürdükten sonra bile sadece onu arayan ve toplum tarafından aciz görülen bir kişi olarak var olmasına neden olmuştur. Bu öyküdeki kadın figür; yaşamını maddi manevi baskı altında sürdürmüş ve yine baskının etkisiyle yaşamı boyunca hep olduğundan farklı bir kişi gibi davranmak zorunda kalmıştır. Bu öyküde baskının bir kadını toplumsal yapı içinde kendini yansıtır biçimi bakımından etkilediği gösterilmiştir.

Yapıtta erkeğin kadına baskısının görüldüğü bir başka öykü "Onuncu Ay" dır. Yeni doğum yapmış bir annenin uykudan uyanmasıyla başlayan ve annenin ayrıntılı ruh halinin aktarılmasıyla devam eden öyküde yazar, tecavüze uğramış bir kadın figür yaratmıştır. "Gözyaşları boynundan sızan terle karışmış yastığı sırlıklam. Kalp atışlarının normale dönmesini bekledi hareketsiz. Zihni net değildi. Bir türlü toparlayıp kendine gelemiyordu." (s.84). Sözcük seçimlerinden kadın figürün mutsuz olduğu ve kendini toparlayamadığı daha ilk paragraftan anlaşılmaktadır. Öykü boyunca sadece mutsuz ruh hâlleri çizilen kadın figürün, okuyucu ismini bile bilmemekte, öyküde laytmotif olarak kullanılan "ekmek" "ekmek kokusu" sözcüklerinin onda olumsuz duygular uyandırması hatta midelerini bulandırması öykünün sonuyla bağdaştırıldığında tecavüze uğradığı yerin bir fırın olabileceği düşündürülmektedir.

Yüzüne üflenen sigara kokulu pis bir nefes kapladı zihnini. Üzerine abanan koca bir beden, ağzını kapatan iri bir el yanaklarına kadar uzanan sert odunsu parmaklar. Üzerinden hiçbir zaman geçmemiş gibi canı acıdı, nefesi kesildi. Bağırarak isteyip bağıramadı yine. Kimseler bilmiyordu bilmeyecekti. Soluk benzi yere devrilmiş bir sepetten etrafa saçılmış taze ekmeklerin kokusunu hatırlattı ona.”(s. 87)

Alıntıdaki; “pis nefes, üzerine abanmak” gibi sözcükler olumsuz anlamlara sahiptir. Anlatı zamanıyla tecavüzün yaşandığı zaman arasından çok süre geçse de kadının duygusal olarak hissettiği baskı hiç değişmemiştir. Yaşadığı tecavüzden bir bebeği olan odak figür hem tacizci adama karşı koyamayıp onun baskısını yaşamış, hem de yaşadığı durumu eşi bilmediği için bebeğin kendisinden olmadığını eşine söyleyememenin baskısı altında kalmıştır. Yaşadığı olayların etkisinden kurtulamayan isimsiz kadın figür, durumunu toplumdan görebileceği baskı nedeniyle kimseye söyleyemeyecek, kendi kendine bile ifade edemeyecek, bununla yüzleşemeyecek şekilde çizilmiştir. Baskı bir noktada erkek şiddetinden dolayı olumsuz durumlar yaşayan kadının bir de toplumdan göreceği tepkiden korkup kendi kendisini baskılaması şeklinde yansıtılmıştır.

Çaresizlik içinde çizilen odak figür kendi doğurduğu bebeğine alışmamış hatta gördüğü rüyalarda da bebeği bir örümceğe benzetmiştir. “ o sırada kucağında bir şey tuttuğunu fark etti. Sürekli hareket eden bir bebek miydi? Vücudu kapkara tüylerle kaplı bir örümceğe benziyordu sanki.”(s.88). Genellikle korku duygusuyla eşleştirilen örümcek burada da isimsiz kadın figür açısından, “zehirli” deneyimini sembolize eden bir araca dönüşmüştür. Yaşamdaki en doğal bağ olan anne-çocuk bağı, yaşanan durum nedeniyle kurulamamış, etrafına yaşadıklarını söyleyemeyen kadın için toplumsal baskının git gide büyüyen ve kadını psikolojik olarak ezen ürünü olarak kalmıştır.

2. 2. Kadın Figürlerin Erkek Figürlere Baskısı

“Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan kişi.” (TDK, t.y.) olarak tanımlanan kadın, erkeğe göre daha naif yaratılmıştır. Ancak bu naif yaratımları başkaları üzerinde baskı yaratmayacakları anlamına gelmemektedir. Kadının erkeğe karşı baskısının da olabileceği yapıttaki öykülerde gösterilmiştir. “Dilsiz Uşak” öyküsünde kahraman bakış açısıyla mesleği yazarlık olan erkek bir odak figür çizilmiştir. Yazar onun karşısınaysa buyurgan, itiraz istemeyen, kendi fikirlerinin dışındaki fikirleri kabul etmeyen ve tartışmaya meyilli bir eş yaratarak iki figürün zıtlığını ortaya koymuş, erkek figürlerin de baskı altında olabileceğini okuyucuya aktarmıştır. “Sabah erken çıkalım annemler yaylada bekliyor, diyor. Çıkalım sözcüğünün altına gizlediği emir kipi odada yankılanıyor, itiraz istemiyor. Belli. Sabah erkenden çıkacağız demek oluyor. Olur, anlamında sallıyorum başımı. Karşı çıkmayışım onunla hemfikir olduğum anlamına gelmiyor.” (s.79).

Öyküde çekirdek ailesinden önce doğup büyüdüğü ailesini önemseyen kadın, kocasına kendi isteklerinin dışında alan açmayıp ona istediği hayatı yaşatmamış ve adamın evliliklerinin içinde sıkışıp kalmasına neden olmuştur. İç monologlarla verilen bu durum “Yuttuğum sözcükler boğazımda ağırlaşıyor, nefes alamıyorum, günbegün sömürdüğü enerjim sonsuz beklentilerinin altında ezilen evliliği”(s. 79) gibi sözcük seçimleriyle aktarılırken bugününde karısı tarafından baskıya uğrayan erkek figürü geri dönüşlerle çocukluğuna götürmüştür. “Annem, ‘Yemeğin bittiyse kalk hadi, babanı kızdırma diyor. “Cici babam ezici bakışları üstümde, boşalan kadehini dolduruyor.”(s.82). Çocukluğunda da anne ve cici babası tarafından baskıya uğrayan odak figür çocukluktan bu yana bir kadının ilgisine ve kabul görmesine aç yaşadığı için karısına sabretmiş ancak hayatı yaşayamadığını aksine hayatlarını bir nefesle tükettiklerini iç monologlarıyla dile getirmiştir. Odak figür kendini dilsiz uşağa

benzeterek ve yazar kimliğiyle kendi hayatına bakarak “Sonu yazılmamış bir öykünün, finalini arayan sahte kahramanıym. Sahip olduğum hayatın başrolünü hiç oynamadığımı uzaktan bakınca daha iyi anlıyorum.” (s.83) kendini kendi hayatında bir figüran olarak görmüştür. Yazar öykünün sonunda odak figüre öykü içinde öykü yazdırmış, aslında bir üst kurmacadan yararlanarak, yaşamak istediklerini kendi kurguladığı figüre yaşatmıştır.

Bu öyküde, toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentilerinin dışına çıkamamış bir kadının eşine yaptığı baskıya değinilmiştir. Özellikle maddi olarak toplumun beklediği gibi eşinden “yüksek” bir gelire sahip olmayan erkek, evliliği boyunca bu nedenle ezilmiştir. Ayrıca toplumda kadın-erkek bakımından genellikle erkeğin talepkâr olarak görüldüğü cinsellik bile bu öyküde baskının aracı olmuş, kadın tarafından bir görev gibi kocasına belli günler ve kurallar çerçevesinde dayatılan bir baskı aracı olarak kullanılmıştır.

“Hem Tatlı Hem Ekşi” adlı öyküde de hamile olarak çizilen ve kocasını kendi yatağında başka bir erkekle yakalayan kadın figür üzerinden erkeğe uygulanan baskı ele alınmaktadır. Öyküde yüzey yapıda hamile bir kadının yaşadığı durum anlatılıyor görünse de, alt katmanda tercihleri yüzünden terk edilen ve ona sorulmadan ondan olan bebeğin bile yaşamına son verilen bir erkek figür yaratılmıştır. Geleneksel yapı içinde sadece alışılmış cinsiyet rollerini kabullenen bireyler vardır. Öyküde, isimsiz olarak verilen kadın figür de hem “gey” bir babadan çocuk yapmayı hem de böyle biriyle anlamadan evlenmiş olmayı kendine yedirememekte ve çevreye ne diyeceğini bilememektedir. Bu kadın figür, toplumun farklı cinsel yönelime sahip olanlara bakışını gösterirken, adamın öyküde neredeyse fonda kullanılan bir figür olması da ironiktir. Yapıtta geriye dönüşle verilen, cinsel yönelimi farklı olan figür kendine toplumda yer bulamadığı gibi öyküde de yer alamamıştır. “Kocasını üzerinde saten gecelik, dudağında kırmızı rujla kendi yatağında ve o adamla.” (s.32). Geleneksel yapı içinde

saklanarak yaşamak zorunda kalan bu kişiler bu öyküde de ‘paravan’ bir evlilik yapmış olarak kurgulanmıştır.

Odak figürün bebeği istememesi “dudağında zoraki bir gülümseme ateşe dokunmuş gibi çekti elini hızla, midesindeki bulantı, iki aydır baktığı her şeyin kötü kokusu burnunda...”(s.29) gibi esenliksiz sözcüklerle ifade edilirken kadının içindeki bulantıyı bastırmak istemesi isimsiz ve kimliksiz erkeğe yönelen bir tiksinden ibarettir. Odak figürün aktarımında yazar üçüncü kişi anlatıcı ve ilahi bakış açısı kullanarak onu hem dış görünüş olarak betimlemekte hem de iç monologlarla odak figürün duygu durumunu vermektedir. “Eve gitmeden önce belki son kez gidip bir doktorla konuşmalı. Biraz daha ısrar etmeli ya da fazla para teklif etmeli. Vazgeçti bir anlamı yok burası küçük bir yer. (s.30). Öyküde seçilen uzamın “küçük bir yer” olması da bilinçli bir tercihtir denebilir çünkü küçük kasabalar geleneksel yapının daha baskın yaşandığı yerlerdir. “Burada kendi dünyasını kurabileceğini, hayatını mutluluk içinde geçireceğini sandı. Ama öyle olmadı. Şimdi, bu تنها sokakta karnında doğurmak istemediği bir bebekle yalnız yürüyor olması tek gerçeği.” (s.30). Geçmişte kendini yaşadığı ilçeye ait hisseden ve orada hayatını mutluluk içinde geçireceğini düşünen odak figürün hayatı beklediği gibi gitmemiştir.

Yazar sözü edilen durumların dışında “çiçekleri sökmek” sözüyle kadının bebeği aldırma istemesi arasındaki bağlantıyı okuyucuya düşündürmüş, yine kullanılan ferik elmaları hem tatlı hem ekşi olabilme özelliği olan bir elmadır, bu da kocasının ekşi çıktığına yani odak figürün istediği evliliği yaşayamadığına işaret etmiştir. “Bakma minik olduklarına hem tatlıdır hem gevrek. Ekşisi denk gelirse artık şansınıza” (s.31). Odak figür öyküde geçtiği gibi nefret ettiği birisinden çocuk doğurmak istememekte hatta onunla iletişim bile kurmamaktadır. İç monologlarında bebeğin doğumuyla birlikte neler yaşayabileceğini hayal etmekte ancak bebeği doğurmak yerine ondan kendi

kurtulma yolunu seçmektedir. “Yeterince sıvrıldığına emin olduğu sabunu bacaklarının arasından yukarı hızla iterken dişlerini sıktı.” (s.35). Yazar burada odak figürü tek başına bırakmış ve “istenmeyen” ,”makbul olmayan” eşe, bebeğin hayatıyla ilgili seçme şansı verilmediğini göstererek hem karısı hem de toplum tarafından erkeğe uygulanan baskıyı göstermiştir.

3. HEMCİNS KARATERLER ARASI BASKI

3. 1. Erkeğin Erkeğe Baskısı

Toplumlarda baskı farklı cinsiyetlerin birbirine baskısı dışında hemcins bireylerin birbirine baskısı şeklinde de görülmektedir. Yapıtta erkeğin erkeğe baskısı “Köse” adlı öyküde verilmiştir. Yazar öyküde, bir mahalle kahvesinde vakit geçiren erkekler üzerinden mahalledeki kadın-erkek algısını aktarmıştır. “Geçen gece geç vakit bir arabadan iniyormuş, ince topuklu ayakkabılar varmış ayağında. Kimse var mı diye etrafa şöyle bir bakınmış. Koşa koşa apartmana gitmiş sonra.” (s.42). Alıntıda bahsedilen, mahalleye yeni taşınan Nergis adlı kadın figür mahallenin tabularını yıkan davranışları yüzünden mahallede kötü bilinmiş, namusu erkeklerin ağzına dolanmıştır. Öyküde erkeklerin birbirini gaza getirerek kadına karşı düşündükleri verilirken toplumun kadına bakışı da okuyucuya düşündürülür. Kadının ince topuklu ayakkabı giymesi, eve geç gelmesi, hakkında başka bir şey bilmeden toplum tarafından yargılanması için yeterli bir sebep olarak görülmüştür. Öyküde bu yargılamada bulunanlar “kirli sakalları”, dillerindeki “vay orospu”, “yosma” gibi argo kullanımlarıyla çizilirken yazarın onları toplumda namus bekçiliği görevini yüklenen ve kadınlara baskı yapanların temsilcisi olarak kurguladığı söylenebilir. Köse adıyla öyküye dâhil edilen figür erkeğin erkeğe baskısına örnektir. “Çıkmayan sakalı, olmayan

bıyığı adını kendisine bile unutturmuştu. Köse yukarı, köse aşağıydı. Yaşlıları çoluk çocuğa karışırken o, uzaktan izledi hep.”(s.44). Alıntıda ki gibi diğer erkeklere göre “eksiklikleri” olan bu figür hayatı boyunca “eksik” kalmış ve kendi adını unutacak kadar hemcinsleri tarafından baskıya uğramıştır. Sözlükte bile “bıyığı, sakalı çıkmayan erkek”(TDK, t.y.) olarak açıklanan bu sıfat, toplumsal yapı içinde olumsuz çağrışımlar içeren bir anlamda kullanılmaktadır. Özellikle isimsiz, köse olma sıfatıyla çizilen figür, toplumda, ‘kabadayı’ olarak tanımlanabilecek figürlerin sıkça bulunduğu bir uzam olan kahvehanede çevresiyle taban tabana zıtlık oluşturacak bir yerde konumlandırılmıştır. Öykü boyunca yaş bakımından herkesten büyük olan ve bir dönem kavgaların aranan ismi olan Ahmet figürüyle tamamen zıt özelliklere sahip olarak çizilmiştir. Böylece anlatı zamanında Köse’nin hem öyküde hem de geriye dönüşlerle yaşamı boyunca yaşadığı baskıyı okur hissedebilir. Yazar, Nergis olayında “Ulan erkek bozuntusu, kahve köşelerinde namus beklemek mi senin adamlığın” (s.45). Köse’nin iç monologlarıyla Köse’ye Nergis’i savundurmak istemiştir. Öyküde erkeklik figürünü simgeleyen Ahmet’in Köse’ye karşı üstten tavırlarını aktaran “Görsen ne yapacaksın sanki. Bakmakla olmaz oğlum o işler.”(s.45) ifadeleri Köse’ye yönelen baskının yansımasıdır. Yazar bu diyalogdan sonra Köse’ye “erkekliğini” kanıtlamak için bir fırsat sunmuş Köse de Nergis’i düşünmeden, yıllardır üzerine yapışan sıfattan kendini kurtarmayı denemiştir. Nergis üzerinden erkekliğini kanıtlamaya çalışan Köse hikâye etme tekniğiyle Nergis’le aralarında gerçekte yaşanmayan cinselliği kahvedeki erkeklere anlatarak taşıdığı etiketten kurtulmak istemiştir. “Efendilik de bir yere kadar ama. Kapıyı kilitledim, ışıkları kapadım ben de. Allah ne verdiyse artık.”(s.46) yıllardır kaybettiği haysiyetini geri alan Köse, Nergis’in düştüğü durumdan çok kendisine hemcinsleri tarafından uygulanan baskıdan eline geçirdiği ilk fırsatta kurtulmayı başarma denemesi içindedir. Köse, hissettiği baskıdan dolayı kendine bile yabancılaşan

bir figür olarak çizilir çünkü yukarıda da belirtildiği gibi içten içe Ahmet’i kınamakta ve Nergis’i savunmak istemektedir. Ancak toplumun özellikle cinsiyet yönleri açısından bireye yüklediği baskı, eril özelliklerin hâkim olduğu kahvehane ortamında Köse’nin de bir noktada pes etmesine ve kendisine bile ters düşecek şeyleri ifade etmesine neden olmuştur. “Susacak gibi değildi. Ağzı kapansa burnundan konuşacaktı neredeyse. Bu zamana kadar biriktirdiği sessizliğine inat. Uzun uzun silkeledi erkekliğinin üzerine yapışan köseliğini.”(s.46). Yazar, Nergis Hanım’la sonunda Köse’nin anlattıklarıyla odaya dolan rüzgârın nergis çiçeğini devirmesi arasında bir ironi kurmuş ve mahallesindeki erkeklerin baskıyla Nergis saksıdaki çiçek gibi elbirliğiyle yere yapıştırılmıştır. Toplumda erkekliği kanıtlamanın önemi Köse figürü üzerinden aktarılırken, Nergis adındaki kadın figür bir erkeğin erkekliğini kanıtlamak için kurban edilmiş ve bu davranış kadının karalanmasına neden olurken erkeğin toplum tarafından uygulanan baskıdan kurtulmasını sağlamıştır.

3. 2. Kadının Kadına Baskısı

“7 Nokta 1” öyküsünde Ayten; emekçi, saygı görmeyen, hak ettiği parayı kazanamayan ve mutsuz bir figür olarak kurgulanmıştır. Çalıştığı kuaföre ilkokuldan sonra meslek öğrensin diye annesi tarafından getirilmiştir. Annenin küçük yaştaki çocuğu ustaya emanet ederken kullandığı “eti senin kemiği benim” atasözü Ayten’in belleğine çocuklukta yerleşmiş, Ayten dükkâna geldiği günü geriye dönüşle hatırlarken “bir et kemik lafı mı dolanmıştı ağzında? O gün bugün her sabah aynı saate açtı dükkânı Ayten.”(s.61) küçüklüğünden itibaren yaşamının büyük bir bölümünü bu dükkânının aldığı, Ayten’in kendi hayatını yaşayamadığı aktarılmıştır. Çocukken ona sorulmadan hayatının yönlendirilmesiyle önce annesi tarafından baskılanan Ayten, öyküde de dükkânın kadın müşterileri tarafından gördüğü baskıyla öne çıkmaktadır.

Ayten kadınların her gün güzelleşmek için geldiği yerde çalışmakta, başka kadınları güzelleştirirken kendisi istediklerini yapamamakta, üstüne de diğer kadınların olumsuz tavırlarına maruz kalmaktadır. Yazar tarafından üçüncü kişi, ilahi bakış açısıyla aktarılan, dükkânda çalıştığı süre içinde kendi bakımını yapamayan figür, dükkândaki posterde bulunan kadının güzelliğini kendisi için idealleştirmiştir. “Aynada göremediklerinin hepsi duvardaki posterde. O renk saçları olsa kullandıklarının parasını haftalığından keserim diyen patronu olmasa...”(s.61). Posterdeki kadının güzelliği karşısında kendi olumsuz özelliklerine üzülen Ayten, posterdeki saçlara özenmektedir. Öyküde posterdeki kadının “küllü kumral” saçlarına betimlemelerle dikkat çekilmektedir. Ayten de bu saçların hayallerini kurmaktadır.

Maddi durumundan dolayı ulaşamadığı “küllü kumral” saç aslında kendisinin erişemediği sosyal sınıfın temsilidir. Ayten’in saçları posterdekinin tersine kalın telli, kıvrıkcık ve siyahtır. Ayten buraya her gün gelip çalışma nedir bilmeyen kadınların baskısına uğramaktadır. İlknur Hanım’ın “Yavaş ol dedim ya sersem. Böylelerini niye çalıştırırsınız bilmem ki.”(s.62-63) aşağılamaları karşısında ona cevap verememiş aynı zamanda para kaybetmek istemeyen patronundan da destek görememiştir. Toplumdaki sınıflı yapıda Ayten alt tabakada görülmektedir. Bu yüzden üst tabaka olarak görülen kadınlar kendilerinde Ayten’i hor görme ve aşağılama hakkı bulmaktadır. Ayten’e yapılan aşağılamalar kadının kadın üzerinde kurduğu baskıya örnek olarak gösterilebilir. Öyküde “Midesinde yıllardır birikip taşlaşan tortular yerinden oynadı...”(s.62) kullanılan taş sözcüğü Ayten’in yıllardır içinde biriktirdiği alttan aldığı aşağılanmaları simgelemekte, onların taş gibi ağır olduğu okuyucuya aktarılmaktadır. Öyküye adını veren küllü kumral saçların numarası olan “7 nokta 1”, Ayten’in hayallerini ve olmak istediği kadını simgelemektedir. Bu aynı zamanda İlknur Hanım’ın saç boyasının da rengidir. Öyküde Ayten, o numaralı boyayı İlknur Hanım için kullanmamış, saçlarını

posterdeki kadın gibi boyamak isteyen ve onun hayal olarak gördüğünü gerçekleştirebilecek olan İlknur'a, farklı tonlarda boya hazırlamış, "7 Nokta 1"i de kendisine saklayarak yıllarca gördüğü baskıya ilk kez karşı çıkmıştır. Öyküde yazar varsıl kesimdeki kadınların emekçi kadınlara bakışını, onlara karşı davranışlarını ele alarak okuyucunun kadının kadına baskısını toplumsal statü üzerinden de görebilmesini sağlamıştır.

"Yıldönümü" öyküsünde bir adam ve iki kadının öyküsü hastane uzamında kadınların karşılaşmasıyla aktarılmıştır. Anlatıcı figür kahraman bakış açısıyla durumları aktarırken sevgilisinin karısıyla karşılaştığı anları şimdiki zaman, sevgilisinin onunla olduğu ve hastaneye gelişlerine kadar olan süreciyse geriye dönüş tekniğiyle aktarırken yine şimdiki zaman kipini kullanmıştır. İki buluşmayı farklı paragraflarda aktaran yazar zamanda kırılmalarla anlatıcı odak figürün duygu durumunu aktarırken kadınların birbirine karşı gizliden baskısını okuyucuya sunmuştur.

Anlatıcı figür yapıtta hasta olarak kurgulanan adamın sevgilisidir. Adamın kendi evinde rahatsızlanmasıyla sevgilisini hastaneye kaldıran ve burada sevgilisinin eşiyle karşılaştırılan odak figür bir adamın hayatında ikinci olma duygularını yaşamıştır. Bu durum "çekip sildiğimiz fotoğraflar, sabah olmasa diyorum, öncelikli olan hep sizdiniz"(s.76) gibi sözcük seçimleriyle aktarılmıştır. Öyküde kullanılan bu siz-ben, birinci ve ikinci kadın olma sıfatları aracılığıyla kadınların toplumda medeni duruma göre aldığı nitelikler vurgulanır. Aslında temelinde bir erkeğe "sahip olma" çatışmasını kadın bakışı üzerinden aktaran bu öyküde, kadınlar birbirlerine karşı toplumsal rollere uygun önyargılarla yaklaşır. "Birinci" kadın olan eş, ikinciye "hiç merak etmedim."(s.77) derken kadının varlığını yok saydığını ifade eder. Toplumun geleneksel yapısında aldatan eş eninde sonunda eve dönecektir, bu nedenle ikinci kadın merak edilmeye bile değmeyecek biridir. Eş, kocası yerine sadece kadını suçlayıp görmezden

gelerek mutlu aile tablosunu topluma karşı sürdürür. Bu durum “Kucağında tuttuğu telefonu bir kez daha çalıyor o an. Yanıp sönen ekrana kayıyor bakışlarım Çekildikten sonra silinmek zorunda olunmayan bir fotoğraf. Üç kişi.” (s.77) alıntısında görülebilir. Aslında eş olan kadın kendi benliğini de baskılamaktadır. Burada, odak figürün sevgilisiyle geçirdiği saatlerin ardından, hastanede sevgilisinin yıllarca merak ettiği karısıyla yan yana gelmesi iç monologlarla aktarılmıştır. “Göz göze geliyoruz. Birbirimizi, ilk görüşümüz bu. Yüzünü sesini kızınca sevinince verdiği tepkileri ne çok merak ettim. Onu evinin odalarında, banyosunda, mutfağında defalarca hayal ettim.” (s.73). Öyküde odak figürün ikinci kadın olmanın verdiği güçsüzlükle hissettikleri aktarılırken adamın eşinin bacak bacak üstüne atması, kollarını göğsünde bağlaması gibi ifadelerle üstünlüğü sezdirilmiştir. Adamın eşyalarını “birinci” kadının teslim alması, kızı ve eşiyle silinmeyecek fotoğraflarının olması birinci kadının diğer kadına karşı üstünlüğünü kalıcı hâle getirmiştir. İkinci kadının gözünde çizilen aile resmi öyküde onun bir kez daha yalnızlığını ve yabancılığını hissettirirken, birinci kadının adamın yanında hastanede kalması anlatıcının oradan gitmek zorunda olması toplumsal konuların da etkisiyle “esas” kadını diğerine karşı baskın duruma getirmiştir. Öyküde aktarılan ikinci kadın olma durumuna karşı yaşanan baskı anlatıcı odak figürün duygu durumlarını aktaran sözcük seçimleri, birinci kadınla kendisi arasındaki karşılaştırmalar ve sevgilisinin ona yıldönümü hediyesi olarak aldığı kolyenin kırık bir kolye olarak betimlenmesiyle ve günün sonunda sevgilisinin ait olduğu kadınla kalmasıyla aktarılmıştır.

4. SONUÇ

Bu tezde, Ayla Burçin Kahraman'ın *Onuncu Ay* adlı eserinde baskı izleğini yansıtmada figürlerin işlevi yapısalcı kurama göre anlatım teknikleri ve izleklerden yararlanarak incelenmiştir.

Yapıt, “Karşı Cins Karakterlerin Baskı İzleğini Yansıtmadaki İşlevi” ve “Hemcins Karakterlerin Baskı İzleğini Yansıtmadaki İşlevi” olacak şekilde iki bölümde incelenmiştir. İlk bölümde “Gaip”, ve “Onuncu Ay” öykülerine yer verilen “Erkek Figürlerin Kadın Figürlere Baskısı” alt başlığında kadınların hem cinsel hem de fiziksel olarak uğradığı baskı konu alınmıştır. Bunun sonucunda benliğinden uzaklaşan kadınlardan biri öykünün ismiyle müsemma şekilde “gaip” bir yaşam sürmüş, diğeri de tecavüzün kendisine getirdikleriyle sonsuz bir utanç baskısına da gebe kalmış ve bu durum “Onuncu Ay” adlandırmasıyla hissettirilmiştir. “Dilsiz Uşak” ve “Hem Tatlı Hem Ekşi” öykülerinin ele alındığı “*Kadın Figürlerin Erkek Figürlere Baskısı*” alt başlığında da ilk öyküde, evliliği boyunca “dilsiz”leşmiş, ikinci öyküde de elma metaforuyla yasaklanmış cinsel tercihi nedeniyle yok sayılan bir erkek figür anlatılmıştır. Ancak bu iki figürü kadınlardan ayıran nokta, ikisinin de öykü sonunda sessizce kendi istediği hayatı yaşamak için çekip gidebilmiş olmalarıdır. Yani aslında bu öykülerde de baskıya sonsuza kadar maruz kalanın kadın figürler olduğu sonucuna varılabilir.

İkinci bölümde “Erkek Figürlerin Erkek Figürlere Baskısı” alt başlığında alt başlığında ele alınan “Köse” öyküsünde yine ismiyle uyumlu çağrışımlar nedeniyle çevresindeki ‘kabadayı’ erkeklerin baskısını üzerinde hisseden isimsiz Köse figürü, öykü sonunda, başka bir kadınla ilgili uydurma hikâyeler anlatarak kendi üzerindeki baskıdan ona iftira atarak kurtulmaya çalışmıştır. “Kadın Figürlerin Kadın Figürlere Baskısı” alt başlığında incelenen “7 Nokta 1” ve “Yıldönümü” öyküleriyle de hem

sosyoekonomik açıdan hem de toplumun genel geçer ahlak kurallarına uymaması nedeniyle kadınlardan baskı gören kadın figürlerin durumu çözümlenmiştir.

İşlenen her öyküde çözümlenen figürler baskının farklı bir noktadan yansıtılmasına aracı olmuşlardır. Bu noktada baskının toplumda kadın-erkek demeden herkesi etkilediği yani baskının cinsiyeti olmadığı sonucuna erişildiği söylenebilir. Yapıtın Türk edebiyatına ait olduğu düşünüldüğünde baskının kadınlar üzerinde; cinsellik, şiddet ve medeni durum açısından yoğunlaştığı erkekler üzerindeyse özellikle ekonomik durum ve yine cinsel “istikrarsızlık” üzerinden ele alındığı söylenebilir. Bunun yanında kadın figürlerin de birbirlerine toplumsal ahlak kuralları ve sosyal statü açısından baskı uyguladığı görülmüştür. Cinsiyeti ve konumu ne olursa olsun, baskıyla dolu bir yaşamın sürdürülemeyeceği bazı öykülerde evi/eşi terk eden veya öldüren figürlerle anlatılmışken, buldukları yerden ayrılamayanlarınsa psikolojik bazı sorunlar yaşadığı anlatıcı tarafından okura aktarılmıştır.

KAYNAKÇA

Elçin,N. (2023, Mayıs 8). Alfa ve Omega arasında “Onuncu Ay”. *Litera Edebiyat*.

Erişim tarihi: Şubat 2, 2024. <https://www.literaedebyyat.com/post/onuncu-ay-ayla-burcin-kahraman-inceleme>.

Gerger, A. (2023, Şubat 3). İlk Kitabı Anlatmak: Ayla Burçin Kahraman. *Edebiyat*

Haber. Erişim tarihi: Şubat 18, 2024. <https://www.edebiyathaber.net/ilk-kitabi-anlatmak-ayla-burcin-kahraman-adnan-gerger/>.

Kahraman Burçin, A.(2022). *Onuncu Ay*, İthaki Yayınları.

Kesmegülü Çelik, M. (2023, Haziran 1). Günümüzün Anlatıcıları: Ayla Burçin

Kahraman ile Konuştuk. *Kitap Haber*. Erişim tarihi: Ağustos 26, 2023.

<https://www.kitaphaber.com.tr/gunumuzun-anlaticilari-ayla-burcin-kahraman-ile-konustuk-k5595.html>.

Saral,Z. (Mayıs/Haziran 2023). Ayla Burçin Kahraman’la Söyleşi. *Kartal Belediyesi*

Edebiyat Kültür Sanat Dergisi, Cilt(21). Mayıs-Haziran

2023.https://www.kartal.bel.tr/Dokumanlar/ke_dergi/ke_dergisi_21sayi_ekitap.pdf

Tuğ, M,Ç. (2023, Ağustos 13). Ayla Burçin Kahraman'la Söyleşi. *Bizim Çağ Edebiyat*.

Erişim tarihi: Ekim 15, 2023. <https://bizimcagedebiyat.com/ayla-burcin-kahramanla-soylesi/>

Türk Dil Kurumu(t.y.). Baskı. İçinde *Güncel Türkçe sözlük*. Erişim tarihi: Ağustos

14,2023. <https://sozluk.gov.tr/>

Türk Dil Kurumu(t.y.). Kadın. İçinde *Güncel Türkçe sözlük*. Erişim tarihi: Ekim

15,2023. <https://sozluk.gov.tr/>